

A Magyar Honvédség rendeltetése, helye, szerepe az ország védelmében, a honvédséggel szembeni új kihívások a XXI. században.

Milícia rendszerű erők létrehozása- és alkalmazásának lehetőségei a honvédelemben a XXI. században.

Baltavári Tamás

Témavezető: Szabó György

Bevezetés

A hadsereg Clausewitz tétele szerint a politikai akaratérvényesítés végső eszközének, a háborúnak legfőbb szereplője, s az marad a jövőben is. Clausewitz legjelentősebb érdeme, hogy nem esett a mindenkori kortársak hibájába, és nem feltételezett saját korának speciális tulajdonságokat, adottságokat. Képes volt arra, hogy maradandó téziseket alkosson a háború természetéről, olyan összefüggéseket lásson és láttasson, melyek a társadalom, a hadsereg és a háború koroktól független lényegéből fakadnak.

Vele ellentétben a mindenkori kortársak hajlamosak úgy vélekedni saját korukról, hogy ők a szerencsés szemlélői a hadművészet gyökeres átalakulásának, mely valami teljesen újat és eredetit teremt, és megköveteli a végső szakítást az évszázados konvencióktól.

Számos mérföldkövet ismerünk a hadtörténelemben, melyek gyökeres változást eredményeztek a harcászatban és hadászatban, módosítottak a hadászati (hadi) kultúrák jellegén, a hadművészet és a háború fogalmának reformjára azonban a legvadabb jóslatok ellenére sem volt szükség.¹

Az automata tűzfegyverek egyeduralma, a gépesítéssel megalapozott páncélos- és légi hadviselés, majd az atomkorszak hisztériája jó táptalajt biztosított azon jóslatoknak, miszerint „a háború megszünteti önmagát”, vagy hogy a stratégiai erőforrások birtokában ellenfelünket a politikai akaratérvényesítésről való teljes lemondásra kényszeríthetjük, s hasonló eredményt kapunk bizonyos mértékű tudományos és technológiai előnyök birtokában is.²

A nemzetbiztonsági stratégiák és azon belül a honvédelem szempontjából a közelmúltban két fontos mérföldkő volt meghatározó. A 80-as évek végén megszűnt a hidegháborús feszültség, széthullott a Varsói Szerződés, és a volt tagállamok többsége a NATO tagja lett, vagy afelé orientált. A másik meghatározó esemény a 2001 szeptember 11.-ei terrortámadás, mely a katonai és nemzetbiztonsági szakértők körében az aszimmetrikus hadviselés elleni eszközök prioritását hozta magával.

¹ William S. Lind: A háború változó arculata: A negyedik generáció felé, *Military Review*, 1989. 10.

² Az ilyen előjelű kalkulációk általában abból fakadnak, hogy az elemzők szakmai háttere ritkán terjed ki társadalomtudományi-szociológiai ismeretekre, s a hadművészet jövőjét a jelen társadalmi viszonyaiba ültetik bele.

Ugyanekkor Magyarország a hidegháborús frontvonal kellős közepéből egy viszonylag nyugodt és biztonságos régióban találta magát, ahol a hirtelen kapitalista és demokratikus átalakulás következtében annak előnyös és hátrányos gazdasági-társadalmi következményei által volt lekötve, s a hadsereg, a honvédelem kérdése háttérbe szorult.

A társadalom ugyanis negyven éven keresztül azzal szembesült, hogy hanyatló életminősége mellett a honvédelemben ölt nemzeti javak mértéke indokolatlanul magas. A 90-es években aztán az is nyilvánvalóvá vált, hogy mindezek ellenére védelmi képességünk katasztrofálisan alacsony, annak önerőből történő korszerűsítése újra komoly áldozatokba kerülne.

A korszerű és ütőképes magyar hadsereggel szembeni társadalmi támogatottság hiánya az anyagi nehézségek mellett még egy fontos okból táplálkozik. A katonaság intézménye a Szovjetunió csatlósaként akarva-akaratlanul kompromittálta magát. A keleti típusú drill, az orosz tiszt image másolása –melyet a környezet a henyéléssel, alulképzettséggel és a vodkával azonosított- eltávolította a hivatásos katonai réteget a társadalomtól. A szocialista rendszer ideológiai nyomása pedig kiirtotta –remélhetőleg csak ideiglenesen- a nemzeti szellem sok évszázados hagyományait, melyek meghatározó részét képezte a nem elsősorban militáns, hanem sokkal inkább patrióta nemzetvédelmi gondolkodás.

Magyarország a NATO tagjaként egyértelmű kötelezettségeket vállalt. Ennek értelmében egy kis létszámú, modern önkéntes haderő kialakítását tűzte ki célul, mely erő alkalmas lehet a hatékony együttműködésre. Az uniós elvárásoknak megfelelően határőrségünk is képes szavatolni a határok biztonságát békeidőben, és mindkét szervezet alkalmazható egyéb, nem katonai műveletek végrehajtására is. A BM alá tartozó rendvédelmi szervek, a katasztrófavédelem egységei, a tűzoltóság és egyéb fegyveres testületek alkotják azt az erőt, melynek képesnek kell lennie arra, hogy egy esetleges nem várt katasztrófa, illetve konfliktus esetén hatékonyan reagálni tudjon.

Ez az erő létszámát tekintve a magyar lakosság fél százalékát sem éri el, s ha az aktív férfi lakossággal számolunk, akkor is csupán 2-3 százalék.³

³ Mint a Varsói Szerződés tagállama, az ellenség frontvonalában 260.000 fős is volt a magyar hadsereg, azaz az ország 2,6%-a hadilábon állt.

Felvetődik tehát a kérdés, hogy 2010-2012-re, mikor a kiképzett hadköteles állomány tartalékos státusza megszűnik, a fent kalkulált erő képes lesz-e az esetleges kihívásokra és fenyegetésekre reagálni úgy, hogy ne következzen be súlyos társadalmi megrázkódtatás.

A törvényhozás az önkéntes hadsereg felállítása mellett természetesen meghagyta annak lehetőségét, hogy a hadsereg háborús szükségletét a „kiképzetlen hadkötelesekből” fedezze, miszerint az országot veszélyeztető közvetlen háborús fenyegetés esetén minden állampolgár újra hadkötelesnek tekinthető. Igénybevételükre háborús időkben – vagy azt megelőző, minősített időszakban – alkalmassági vizsgálat, kiképzés, felkészítés után kerülhet csak sor. A hadkötelezettség visszaállításához szükséges szervezeti elemeket és az adatállományt olyan módon kívánják kialakítani, hogy az állampolgárok behívására a veszélyeztetettség kialakulását követő rövid időn belül sor kerülhessen. Ehhez meg kell határozni a különböző állami, önkormányzati szervek békeidejű nyilvántartási és adatszolgáltatási kötelezettségét.⁴

A legfőbb dilemma az, hogy vajon elegendő idő áll-e majd rendelkezésre ennek levezényléséhez, illetve a pacifista neveltetésű és szemléletű fiatalság és a hátország méltó módon tud-e majd megfelelni a kihívásnak.

Dolgozatom arra keresi a választ, van-e más alternatíva arra nézve, hogy a társadalmat jobban felkészítsük egy esetleges az ország területén vagy határainkhoz közel bekövetkező katasztrófára, illetve hogy a hadsereg számára képzettebb, gyorsabban bevethető, lelkileg jobban felkészült humán erőforrást, emberanyagot tudjunk biztosítani.

Azok számára, akik a rövid távú előrejelzésekben bízva nem tartanak olyan méretű és intenzitású konfliktusoktól, mely dolgozatom témáját aktuálissá tenné, ismételten Clausewitz tételeit ajánlom megismerésre. A háborúk evolúciója a természet, a biológia szabályaihoz hasonlatos. Amit ma elavultnak, a harc szempontjából értéktelen tényezőnek tartunk, nem biztos, hogy nem válik újra fennmaradásunk döntő feltételévé.

⁴ A Magyar Köztársaság nemzeti katonai stratégiája (tervezet) [Honvédelmi Minisztérium, 2004. július.]

Így van ez még akkor is, ha jelenleg országok közötti háború nem folyik Európában. Ez a helyzet azonban még nem eléggé szilárd és rendezett, nem eléggé garantált alapokon nyugszik,⁵ ezért az bármikor viszonylag gyorsan megváltozhat, elsősorban a volt Jugoszlávia és az egykori Szovjetunió egyes utódállamaiban. Ezek már csak közelségük miatt is előre nehezen prognosztizálható hatással lehetnek hazánkra - a többi egyéb viszályok mellett.⁶

Van azonban a háborúnak egy olyan összetevője, mely az évezredek során soha nem veszít jelentőségéből: ez pedig az ember.

A tanulmány a következő tárgykörök és összefüggések elemzését tűzi ki célul:

- Az új típusú magyar hadsereg és a NATO jelentősége, rendeltetése Magyarország honvédelmében.
- A Magyarországgal szembeni kihívások, fenyegetések és annak társadalmi tényezői.
- A milícia hadsereg történelmi párhuzamai és jelenlegi alkalmazási formái.
- A milícia rendszer intézményesülésének katonai, nemzetbiztonsági, társadalmi előnyei.
- Magyarország adottságai a fél-gerilla, milícia típusú védelmi hadviselésre, területvédelemre.
- A milícia *nemzetőrség* rendszerének lépcsőzetes megvalósítása.

⁵ Napjainkban a Föld országainak egyharmada háborút folytat, vagy háborús körülmények között él. Az elmúlt évszázadban a legutolsó évtized jelentette ilyen szempontból a rekordot. Az 1990-es években több mint 100 háború folyt a Földön, melyekben 90 ország vett részt (jóval több, mint a második világháborúban), és mintegy 9 millió ember pusztult el.

⁶ Bognár Károly: A honvédelem az egész társadalom ügye. Hadtudomány 8. 1998. 4. 31.o.

Az új típusú magyar hadsereg és a NATO jelentősége, rendeltetése Magyarország védelmében

Gyarmati István a haderőreform jövőjéről írott 1998 decemberében megjelent tanulmányában az ország honvédelmével kapcsolatban helyesen értékeli a NATO tagsággal bekövetkező változást: A fenyegetés mértékének meghatározásakor Magyarország környezetéből kell kiindulni és abból, hogy az ország védelme a NATO-tagság elérése után sosem lesz pusztán nemzeti feladat. Még abban az esetben is, ha az esetleges támadás korlátozott, a szövetség legalább két aspektusban jelen lesz a védelemben. Először a védelmi műveletek támogatásában, felderítés stb. területén, másodsor pedig az eszkaláció elrettentésében azzal, hogy a potenciális agresszor tudja: esetleges eszkalációs lépéseit az egész NATO válaszlépései fogják követni.⁷

Ugyanakkor Gyarmati is számol azokkal a lehetőségekkel, hátrányos nemzetközi szituációkkal és elmérgesedő konfliktusokkal, amikor a NATO más térségben történő leterheltsége miatt csak késve tud reagálni a hazánkat ért fenyegetésre. A felkészülésnek tehát minden eshetőségre készen álló haderőt kell eredményeznie, azaz olyan scenáriókat is ki kell dolgozni, amikor a magyar nemzeti haderő egyedül veszi fel a harcot az ország védelmében.

Rövid távon természetesen hihetünk az európai biztonsági előjelzéseknek, és számolhatunk azzal, hogy a kihasználatlan NATO potenciál elegendő elrettentő erő képviselő ahhoz, hogy szavatolható legyen az országgal szembeni agresszió (szimmetrikus típusú, és nem terrortámadás) lehetőségének kizárása.

Hosszú távon azonban a hagyományos agresszió lehetőségével számolni érdemes, ezért fontos számvetést készíteni a hivatásos hadseregünk erejéről, melynek egyébként terrortámadások, aszimmetrikus típusú fegyveres konfliktusok felszámolásában is orozlánrésze lenne.

A 2002-03-as védelmi felülvizsgálat és a Magyar Köztársaság prágai felajánlásai alapján a Magyar Honvédség a modulrendszerű hadseregfejlesztést tűzte ki legfőbb céljaként, hiszen így képzelhető el rövid időn belül a többi tagállam hadseregeivel való hatékony

⁷ Gyarmati István: A haderőreform jövője, a honvédség közép és hosszú távú perspektívája. Honvédelem. 1998. 4. 8.

együttműködés. A haderőreformot lépcsőzetesen kívánják megvalósítani, figyelembe véve a prioritásokat, a hadsereg szervezeti felépítéséből következő fokozatos felkészítést és a költségvetést. Hadseregünket rugalmasság, többfeladatúság, könnyű, mobil telepíthetőség jellemezné. Modern technikai felszereltség, teljes feltöltöttség, korszerű vegyi védelem és felderítő rendszer, fejlett szállító kapacitás és logisztika állna a magasan képzett személyi állomány rendelkezésére. Különleges egységek, speciális biológiai-radiológiai védelmi rendszer és egyéb „kiegészítő képességek” növelnék ütőképességét. Juhász Ferenc ígérete szerint a hagyományos területvédelem mellett a hadsereg az új kihívások mindegyikére hatékony választ tudna adni.

A honvédség létszámát 29 ezer főben állapodott meg, mely a jelenlegi követelményeknek valóban megfelel.

A fent ismertetett tulajdonságok vitathatatlanul feltételei a modern hadseregnek, a modul rendszerű kialakítás azonban rengeteg vita tárgyát képezi. A mellette érvelők szerint egy olyan kis államnak, mint hazánk, luxus volna teljes képességspektrummal rendelkező haderővel bírnia, az alapvető védelmi képességet biztosító elemek kivételével a hangsúlynak a specifikusságon kell lennie, háttérbe szorítva a hagyományos fegyvernemek jelentős részét. Modulunk hét önálló lövészászlóalj erejű a harci-támogató és kiszolgáló elemek mellett. Ez az erő lesz képes a NATO részeként annak akcióiban szerepelni.

A koncepció bírálói szerint a FORCE XXI mintájú európai hadsereg, az Eurohadtest érdekében sem szabad minden más érdeket háttérbe szorítani, legkevésbé az állam teljes körű önálló védelmi képességét. A magyar társadalom, ha nem is képes azt pontosan megfogalmazni, mégis zsigereiben érzi a probléma fontosságát. Elég, ha csak arra gondolunk, hogy a második világháború során milyen komoly belső ellentét alakult ki a Magyar Királyi Honvédség orosz földön való leharcoltatása miatt, és hogy az ország mennyire megsínylette azt. A kollektív emlékezet pszichikai nyomása talán a legfőbb érv arra, hogy komolyabban kellene venni a területvédelem kérdését.

A Magyarországgal szembeni fenyegetések és annak társadalmi tényezői.

Mik tehát az országunkkal szembeni reális fenyegetések? Meg kell állapítanunk és el kell fogadnunk, hogy a klasszikusnak tekintett veszélyek, azaz egy szárazföldi vagy légi támadás lehetősége Magyarország vagy bármely NATO-tagország ellen (ami sok szempontból hasonló következményekkel jár a NATO-tagság elérése után) bár jelentősen csökkent, nem tűnt el teljesen, s nem lehet tudni, a jövő hogyan alakul az elkövetkező 15 évben. Rendkívül veszélyes lenne ignorálni azt a lehetőséget, hogy a biztonsági helyzet úgy változik, miszerint egy ilyen támadás lehetősége növekszik s a haderőnek készen kell állnia egy ilyen lehetőség (veszély, fenyegetés) elhárítására, kivédésére is.

A veszély elhárítása egyetlen módon lehetséges: ha bármely potenciális támadó számára világossá tudjuk tenni, hogy kilátástalan olyan (katonai) helyzet kialakítása, amelyben számára kifizetődő lehet Magyarország vagy egy másik tagország elleni támadás.

Gyarmati szerint egy olyan sebezhető kis ország, mint hazánk, nem engedheti meg magának, hogy pusztán védelmi képességei alapján tartsanak tőle esetleges ellenségei. Meg kell azonban jegyezni, hogy a hadelmélet többségében emeli ki a védelem fölényét a támadóval szemben, főleg olyan esetekben, mikor az agresszor jelentős erőfölénnyel rendelkezik. (A jelenlegi helyzetet figyelembe véve az ország önálló reakciója esetén ezzel a lehetőséggel kell leginkább számolnunk.) Ezért tartom fontosnak a hazánkat érintő hosszú távú fenyegetéseket elsősorban a védelem szempontjából elemezni.

A lehetséges fenyegetések vizsgálatánál elsődleges helyen szerepel az a kérdés, nem jelent-e veszélyt a történelmi hagyományai alapján nyugati orientáltságú Oroszország térségünkre nézve. Jelenleg nincs olyan, klasszikus értelemben vett katonai fenyegetés sem Magyarországgal szemben, sem a NATO egésze ellen, mint régen. De nincs és még sokáig nem is lesz biztosíték arra sem, hogy ez a jövőben nem változik kedvezőtlen előjellel. Oroszország demokratikus fejlődésének lezárulta lenne az egyetlen ilyen biztosíték. Oroszország ma és még sokáig legjobb esetben is egyszerre lesz partner és rivális (sajnos, az utóbbi időben egyre kevésbé partner). Fontos azonban annak felismerése, hogy a NATO-orosz viszony, s benne a

magyar-orosz viszony is, s az, hogy lesz-e orosz fenyegetés, alapvetően Oroszországtól függ: az orosz helyzet alakulásától, az orosz szándékoktól és az orosz politikától.⁸

A másik jelentős veszélyforrásokkal terhelt térség a Balkán félsziget, és az azt hídfőként hasznosító muzulmán közel-keleti régió. A fegyveres oszmán expanzióval szemben a XXI. századi Európának elsősorban a keleti kulturális, vallási és népesedési nyomással kell számolnia, mely ugyan olyan előjelű végeredményt hozhat, mint ötszáz évvel korábban.

Közvetlen szomszédjaink jelenleg hasonló történelmi helyzetben vannak, mint hazánk. Legfőbb céljuk (Ukrajna kivételével) az európai integrációba való bekapcsolódás, melynek része a NATO tagság elérése is. A közös érdekek soha nem tapasztalt, kiegyensúlyozott kapcsolatokat teremtettek a régióban, és ez középtávon mindenképpen megnyugtató. Egy esetleges gazdasági válság azonban könnyen felboríthatná ezt a tendenciát, és felszínre kerülhetnek történelmi ellentéteink, a nemzetiségi problémák, az Oroszországhoz fűződő eltérő viszonyból fakadó nemzetstratégiák.

Tudomásul kell vennünk, hogy Magyarország a folyamatos NATO- és uniós bővítések mellett is ugyan azon geostratégiai ponton helyezkedik el, ütközőállamként (nem elsősorban katonai értelemben) kultúrák, nyelvcsaládok, vallási világrészek között, s nem elhanyagolható az a jól körvonalazható határ, mely az egyes térségek életminőségi, életszínvonalbeli szétválását jelenti.

Magyarország tehát nem elsősorban célja lehet egy agresszióknak, hanem szenvedő alanya, amennyiben az expanzív fél nem találja azt olyan rágós falatnak, hogy más utat válasszon hatalmi, katonai kisugárzásának.

Annak elkerülése, hogy hazánk Európa lágy alteteként a leggyengébb láncszem szerepét játssza, nemzeti érdek. Országunk földrajzi elhelyezkedése, melyet minden oldalról a nyitottság jellemez ma már talán nem olyan lényeges a stratégiai védelem szempontjából. Azonban nem rugaszkodhatunk el attól a történelmileg sokszorosán igazolt tényről, hogy a völgyek és medencék kultúráinak komolyabb társadalmi erőfeszítést kell tenniük, szervezettebb, összefogottabb önvédelmi rendszerrel kell bírniuk, mint a környező hegyvidékek, széttagolt régiók harcos, de szervezetlenebb társadalmainak.

⁸ Gyarmati István: A haderőreform jövője, a honvédség közép és hosszú távú perspektívája. Honvédelem. 1998. 4. 8.

A társadalmak tűrőképessége nagyban függ attól, hogyan tudja nemzeti érdekeit az egyes állampolgáraiban tudatosítani, menedzselni. A nyugati demokráciák jelenlegi tendenciája az, hogy az emberi szabadságjogokra hivatkozva csökkennek az állampolgárok „természetbeni” kötelezettségei. Az ifjúság szervezett neveltetése, szocializálása a Kádár-rendszer kétes értékű vívmánya volt ugyan, a rendszerváltás óta azonban egyre inkább érezhető egy hasonlóan intézményesült ifjúsági politika hiánya. Ezt sem egyházi sem magánjellegű kezdeményezések nem tudják pótolni.

A milícia rendszer intézményesülésének katonai, nemzetbiztonsági, társadalmi előnyei. A milícia hadsereg történelmi párhuzamai és jelenlegi alkalmazási formái.

Európa történelme során viszonylag szabályos ritmus szerint váltakozott a professzionális- és a tömeghadsereg jelentősége. Békésebb időszakokat gyakran szakított meg olyan katonai katasztrófa, mely újra-és újra az általános hadfelkelés, a népfelkelés, az általános hadkötelezettség felé mutatott. A napóleoni háborúk újra megnövelték az egyes állampolgárok valódi, vagy csak elvben tudatosult szerepét a honvédelemben, és ez a tendencia egészen a hidegháború végéig nem sokat változott.

A hidegháború megszűnésével a nyugati világban egyértelmű folyamat indult el a társadalom demilitarizálása felé. Minden olyan krízis megoldását, mely valaha ösztársadalmi feladatnak számított, a lakosság egy speciális, jól elkülönült része, hivatásaként kezeli. Amennyiben ez a bevethető erő kevésnek bizonyulna, vagy egy elvétett súlypontképzéssel a társadalom felé támadási területet nyújtana, a lakosság, vagy hátsország teljes képzetlensége, ellenkező előjelű neveltetése folytán semmilyen ellenállást nem tudna kifejtteni.

Egyetlen példaként egy az országra mért informatikai csapást képzeljünk el. Az elektronikus irányítású infrastruktúra, szolgáltatói szféra megbénulása modern társadalmunkban teljes káoszt, a hátsország elvesztését vonhatná maga után. Az ilyen szituációktól teljesen elszokott, fel nem készített állampolgár sokkhatás alá kerülve nem lenne képes biztosítani életben maradását anélkül, hogy a belső társadalmi béke felboruljon. Ezzel szemben a fejlődő világban az ilyen méretű (más típusú) társadalmi stressz sokkal inkább megszokott, mintsem hogy katasztrófához vezetne.

A különböző ellenálló képesség adódik abból, hogy a harmadik világban a társadalom elemi részecskéit jelentő nagycsaládok, sőt törzsek rugalmasabban képesek reagálni a krízisekre, az állam hatalomgyakorló képességének esetleges meggyengülésére. Ugyanakkor a kiképzett, tartalékos, esetleg civilként is fegyvert viselő férfi lakosság aránya olyan jelentős, hogy az önszerveződés csíráinak sokkal erősebb létalapot kölcsönöz. Velük szemben az erőszaktól hermetikusan elzárt komfortista, egzisztencialista gazdag világ nem

rendelkezik ilyen tulajdonságokkal, ezek megszerzéséhez tudatos állami propagandára, intézményesített szervezetekre lenne szükség.

A milícia (nem hadkötelezettségen alapuló, több hónapos kötelező kiképzést kapott tömeghadseregre gondolok) felállítása lehetne az az intézményesített keret, mely a társadalom pszichikai és gyakorlati tűrőképességét megnövelné. A pszichikai tűrőképesség abból a magabiztosságból fakad, melyet a szervezett csoporthoz tartozás, a fegyverzet gyakorlott kezelése, a közös munka és gyakorlatok során szerzett tapasztalat és újfajta emberi kapcsolatok jelentenek. Ezt tartom a legfontosabb előnynek.

Gyakorlati szempontjai alapján külön kell választanunk a milícia nemzetbiztonsági és honvédelmi előnyeit. A nem fegyveres jellegű veszélyforrások, katasztrófák elhárításában komoly szerepet tölthetne be egy több százezer főt számláló, az egész ország területén egyenletesen diszlokált testület, melyet központilag könnyen lehet lajstromozni, nyilvántartani, és a modern (civil) távközlési rendszer segítségével egyszerű volna összevonásuk is.

A milícia honvédelemben betöltött szerepét a legnehezebb meghatározni. A klasszikus értelemben vett milícia⁹, -melynek létezési formái között találjuk úgy az amerikai Nemzeti Gárdát, mint a más jelentéstartalommal bíró svájci vagy osztrák nemzeti hadsereget- napjainkban rengeteg támadásnak van kitéve. Egyrészt a már említett emberi szabadságjogokra hivatkozva támadják létalapját, másrészt megkérdőjelezzik hatékonyságát is egy esetleges konfliktus bekövetkeztekor. A gazdasági recesszió egyre kevésbé engedi a költségvetésnek, hogy az államok erre áldozzanak akkor, mikor a szociális szféra támogatása meghatározó a politikai küzdelmek során.

Pusztán katonai oldalról nézve a milícia hatékonysága szimmetrikus hadviselés esetén valóban csekély és túl nagy áldozatokat követel. A hivatásos hadsereggel való együttműködése klasszikus hadműveletek szabályai szerint nem elképzelhető, sőt, sokkal inkább gátló tényezője lenne a sikernek. Úgy gondolom azonban, meg lehet találni azt a működési formát, melyben a hivatásos hadsereg és a milícia összege nagyobb értéket jelent, mint kettejüké külön-külön.

⁹ Nem az eredeti, középkori gyökerű milíciára gondolok itt, mely regionális vezetés alatt állt, és a városok védelmében töltött be fontos szerepet, hanem a XX. századi néphadsereget értem alatta.

Hogyan lehetne alkalmazni a milíciát háborús helyzetben honvédelem esetén? A hivatásos hadsereg természetesen abszolút elsőbbséget élvez. A hadműveletekben azt szolgálja ki az ország infrastruktúrája, s a katonai vezetés ugyan úgy rendelkezik a hatáskörökkel, mint milícia nélkül. A hadvezetés rendelkezhet a milícia egységeivel, amennyiben érdekei megkívánják, ugyanakkor a milícia harcát nem a hadsereg hadműveleti határozzák meg.

A milícia hadviselési formája ugyanis teljesen aszimmetrikus jellegű lenne. Működését úgy jellemezhetném, mint a hátország társadalmának fokozott, rugalmas ellenállása az ellenség országhatárunkon belül történő műveletei esetén. Az abszolút egyenletes diszlokáció következtében a harcban (hadműveletről az előbb elmondottak miatt nem is beszélhetünk) csak az érintett lakosság milíciái vennének részt, az agresszor által nem fenyegetett hátország-részek milíciái saját harckörzetük megerősítésével, felkészítésével: evakuáció, erődítési munkák, rejtés. A milícia a honvédség alárendeltségében, hivatásos tiszti állomány által irányítva természetesen alkalmas lenne a hadsereg veszteségeinek pótlására is.

A milícia a hadsereg alárendeltségében egységes irányítás alá tartozna ugyan, a központi vezetés azonban csak nagy vonalakban határozná meg az egyes régiókban operáló egységek működését. Meghatározná azon irányokat, ahol a milíciának nagyobb ellenállást kell kifejtenie, illetve ahol az ellenséges csapatok előrenyomulását lassítani a hivatásos hadsereg hadműveleti tervei szempontjából nem volna előnyös.

A hadvezetésnek természetesen nem kellene számolni a milícia esetleges sikereivel a tervezési fázisban, hiszen annak ellenálló képessége csekély. Az általa elért eredményeket, az ellenséges támadás lelassulását, fő csapásirányának módosulását extra nyereségként kell elszámolni. A milícia harcára a teljes rugalmasság legyen jellemző, Át kell emelni a gerilla hadviselés összes olyan elemét, mely hazánk földrajzi, közlekedési, infrastrukturális és települési viszonyai között használható lenne. Legnagyobb szervezeti egységként a századdal számolhatunk, mely magyar viszonyok között az objektumvédelem, fokozottan védhető tereptárgyak, védelmi körletek megszállásához maximálisan szükséges lehet. Ez lenne ugyanakkor az adminisztráció szempontjából is a leglogikusabb szervezeti egység.

A milícia harcászati alapegysége a szakasz. A kiképzés során -melyről a későbbiekben részletesen írok- csak a szakasz szintű kiképzés lehetne optimális, és ez

elegendő is a rá váró harcfelelősek szempontjából. A fegyverzet szempontjából lényeges elvárás volna az olcsóság, könnyű hordozhatóság és az egyszerű kezelhetőség. Ezt testesíti meg a magyar hadsereg klasszikus, rendszerváltás előtti könnyű fegyverzete, melyből még mindig komoly raktárkészletekkel rendelkezünk, ugyanakkor a gyártó kapacitás is rendelkezésre áll. A szakasz tehát elsősorban könnyített gépkarabéllyal, Dragunov típusú mesterlövész puskákkal, könnyű aknavetőkkal és szovjet típusú kézi páncéltörő rakétákkal lennének felszerelve. A fontosabb védelmi körletek egységeit a magyar gyártmányú „Gepard” fegyvercsalád könnyű elemeivel kell megerősíteni. A milícia nélkülözne mindenfajta gépesítettséget, háborús helyzetben a civil gépparkból lehetne igényeit kielégíteni. Híradástechnikai felszereltsége ugyancsak alap szintű lenne, hiszen a bonyolult harcászati mozgás nem lenne a milícia jellemzője.

A milícia taktika a passzív területvédelem alapján állna. A kiképzettség mértéke, a hivatásos tisztek kis létszáma nem engedi bonyolultabb taktika kialakítását. Az egyes szakaszok szakasz-védőkörletük területén az előzetesen (béke idején) kialakított tervek alapján rendelkeznének be védelemre. Rendeltetésük szerint csak az ellenség előőrseivel, elővédjeivel bonyolódna tűzharcba, megpróbálva annak minél nagyobb veszteségeket okozni. Az ellenséges nyomás további fokozódásával, vagy amennyiben a védőkörletet bekerítés fenyegetné, a szakasz visszavonul, vagy végső esetben (amennyiben az elszakadás, vagy kitörés csak erőszakkal lenne lehetséges) beszünteti az ellenállást. Azon rajok és szakaszok, melyek védőkörletét az ellenséges támadás elkerülte, lassú oldalmenettel veszélyeztetik az ellenséges erők oldalát, utánpótlási vonalait. Esetleges felszámolásukra tett ellenséges kísérletek esetén hasonlóan reagálnak az előbb elmondottakhoz.

A milícia harcának hatékonysága tehát nem mérhető a reguláris erők harcához. A védelmi stratégia csak úgy számolhat velük, mint az ellenséges csapás lassítójával, olyan védelmi elemmel, mely az ellenség lekötésére csak nagyon korlátozott ideig képes. Ez a korlátozott idő azonban sok esetben döntő fontosságú lehet reguláris csapataink ellentámadása szempontjából.

A milícia harcértéke tehát önmagában nem lenne elegendő indok fenntartására. Az előbb tárgyalt békebeli képességek, a társadalom pszichikai felkészítésének előnyei és az elrettentés hatása együttesen azonban elegendő ahhoz, hogy a milícia melletti érvelésünk megalapozott legyen. Természetesen a jelenlegi politikai helyzet, közzgondolkodás nem tenné

lehetővé a (relatív) teljes értékű milícia létrehozását, azt csakis fokozatosan, lépcsőzetesen lehetne megvalósítani. A továbbiakban azt vizsgálom meg, milyen előfeltételekkel és milyen fokozatokban lenne megvalósítható egy magyar nemzeti milícia, *nemzetőrség* létrehozása.

A milícia *nemzetőrség* rendszerének lépcsőzetes megvalósítása.

A nemzetőrség létrehozásához széles társadalmi támogatottságra lesz szükség. Ennek megteremtése politikai feladat, melyben a honvédségnek csak kiegészítő szerep juthat.

Amennyiben sikerül törvényes kereteket teremteni, megkezdődhet az érdemi munka. Első lépcsőként az elemi iskolákban kell létrehozni a kisdobos és úttörő mozgalomhoz hasonló szervezeteket, melyeknek tagsága nem volna kötelező jellegű. Ahhoz, hogy a tagság vonzó legyen a fiatalok között, a közoktatási tárcának biztosítani kell bizonyos pénzügyi keretet, melyet kedvezményes (csak részben költségtérítéses) táboroztatásra lehetne fordítani. A táboroztatás a nyári- tavaszi és őszi szünetben jelenthetne egy-egy „irányított foglalkoztatású” hetet. A táborban a kötött programok (ismerkedés a hadsereggel, a magyar hadtörténelemmel, egészségügyi alapismeretek átadása, haditechnikai ismeretek, modellezés, számháború, sport, terepismeret, túrázás) mellett természetesen biztosítani kell a kiegyensúlyozott mértékű szabadidőt, megfelelő étkeztetést (akár a katonák háborús ellátmányának szimulálásával). A gyermekek oktatását, nevelését és felügyeletét pedagógusok és honvédségi alkalmazottak együtt végeznék, a táborok berendezésében a honvédség berendezéseit, sátrait stb. használni kell.

A „kisdobosok és úttörők” státuszának presztízsét folyamatosan növelni úgy lehet, ha annak fontosságát tudatosítjuk a pedagógusokban, ha áldozunk arra, hogy a gyermekek egész évben érezhessék a szervezethez való tartozást. A HM karácsonyi ajándékai, jelvények, ruházat, oklevelek azok a jól bevált „trükkök” melyekkel a Kádár-rendszer ifjúságpolitikáját is jól olajozottá lehetett tenni –szükség van tehát ezekre is. Az ifjúsági sportegyesületek, szakkörök még komolyabb támogatásban részesülhetnének.

A középiskolák és szakmunkásképzők diákjait –amennyiben a *nemzetőrség* szabadon választott formája nem változik- még komolyabb lehetőségekkel kell kecsegtetni ahhoz,

hogy valóban tömegszervezetté váljék. Ez az az életkor, mikor az ifjúság a legfogékonyabb a környezet hatásaira, ezért egy valóban értékes honvédelmi alapképzésnek akár kötelezőnek is kellene lennie. A nyári szünet értelmes eltöltését is szolgálná egy teljes hónapig tartó táboroztatás. Az *ifjú nemzetőrök* immáron elsősorban katonák felügyelete mellett gazdagíthatnák ismereteiket alapszintű hadászatról, harcászatról, valódi fegyverek szerkezetével és működésével (később, 16-18 éves kor között akár valódi használatával is). A nemzetőr táborok továbbra is megfelelő súlyt fektetnének a testmozgásra és a lányok lehetőségei szerinti bevonására is.

Napjainkban egyre elterjedtebbek a harcot szimuláló „paint ball” típusú játékok, melyek valódi tartalommal töltenék meg a tábori hétköznapokat, ugyanakkor megfigyelhető lenne az egyes baráti csoportok, csapatok teljesítménye, a megfelelő vezetők kiemelkedése, és olyan versenyszellem lenne kialakítható, mely a valódi hadseregek egységei közt is megtalálható. A paint ball típusú játékok adnák meg tehát a valódi felkészülés alapjait, és lennének a későbbi szervezet csíráinak kialakítói.

17-18 éves koruktól a fiatalokat valódi nemzetőrökké avatnák. Ez az állampolgári státusz csak akkor bírna igazi súllyal, ha a törvényhozás lehetőséget teremtene bizonyos kedvezmények alkalmazására. Ezen kedvezmények KISZ-es mintára tartalmazhatnának jobb ösztöndíjakat, több pontszámot a felsőoktatásba való jelentkezésre, kedvezőbb feltételeket a hadseregbe való felvételre, és egyéb szociális kedvezményeket is. Csak a politika megfelelő lobbyja adhatna valódi társadalmi megbecsülést a szervezetnek, ennek elmaradása esetén nem számolhatunk átütő sikerrel.

A felavatott nemzetőrök miután kiléptek az iskolai keretek közül, már nem lesznek alkalmasak arra, hogy évente hosszabb időre elszakadjanak munkahelyüktől, családjuktól. Ezért szükséges továbbképzésüket alaposan átgondolni. A rendszeres paint ball edzések mellett évente-két évente országos versenyeken mérhetnék meg magukat az egyes rajok és szakaszok, melyek között saját védelmi körzetükön belül lehetne selejtezőket rendezni. Fontos volna továbbá, hogy a nemzetőrök ismerjék a Magyar Honvédség állapotát, fegyverzetét, ezért a katonai bázisokon továbbképzéseken vennének részt évente maximum négy-öt hétvégi napot igénybe véve. A lehetőségekhez mérten valódi fegyverekkel végzett lögyakorlatokon vennének részt.

A Nemzetőrség lépcsőzetes megvalósítása alatt azt értem, hogy a fakultatív jellegű tagságtól (mely kezdetben természetesen sokkal csekélyebb kiadásokat és szervezői munkát jelentene) tíz év alatt kellene eljutni addig, hogy a nemzetőrségi tagság állampolgári kötelezettséggé váljon. Mint azt kifejtettük, a jelenlegi alacsony nemzetbiztonsági veszélyeztetettségi szint mellett bőven rendelkezésünkre áll az idő, csak jól kell vele gazdálkodnunk.

Végső következtetések

Dolgozatomban arra próbáltam fényt deríteni, milyen lehetőségei vannak hazánknak arra, hogy nemzeti energiáinkat -ésszerű keretek között, figyelembe véve gazdasági helyzetünket és demokratikus államberendezkedésünket- lehetőségeinkhez mérten megnöveljük.

A kérdés eldöntéséhez részletesen elemeztem a Magyar Honvédség állapotát, leltároztam azon fegyveres és egyéb állami testületeket, melyek fontosak lehetnek a honvédelem szempontjából. Az országunkat fenyegető veszélyek alapján elmondható, hogy rövid- és középtávon az ország védelmi képességei (számolva a NATO tagság előnyeivel is) elegendőek lesznek azok kivédésére, azonban hosszú távon nem garantálható az ország teljes biztonsága.

Annak eléréséhez, hogy hazánk nagyobb diplomáciai súllyal és elrettentő erővel bírjon, a szövetség keresése mellett szükséges a belső stabilitás, a társadalmi szolidaritás, a nemzeti- és nemzetvédelmi gondolkodás megerősödése. Ennek társadalmi alapjait volna hivatott biztosítani a Nemzetőrség szervezete, mely békében stabilizáló hatásával, háborúban pedig korlátozott fegyveres részvétellel növelné nemzeti védelmi potenciálunkat.

A Nemzetőrség minimális kiképzés és anyagi ráfordítás mellett, korlátozott háborús feladatok elvégzésére volna képes, hazánk földrajzi, települési viszonyai között irreguláris, kis ellenállású védelmi tevékenységet folytatna, ugyanakkor kedvező feltételeket teremtene a hivatásos hadsereg feltöltéséhez, annak utánpótlásához is.

A Nemzetőrség felállításának megvalósítása fokozatosan történnék, figyelembe véve a közvélemény jelenleg várható ellenállását, hatékony nemzeti politika mellett tíz év alatt lehetséges volna.

Bibliográfia

- A milícia és a gyalogság - megbonthatatlan együttes / Alfred Stutz ASM 1990/12.
- A milícia fogalma / H. Fernau
- A milícia hadsereg - örökség, szerencse, kihívás.
- A milícia hadsereg, nemzetőrség továbbra is fennmarad / H. Ulrich Scherrer ; ford. Horváth Zsolt. 2000.
- Honvédelmi terv - területvédelem - milícia / Roland Vogel. 1987.
- A milicrendszer alkalmazása a katonai és a polgári területvédelem szerveinél: (Tanulmány) / Csabai Károly, Kiss Jenő ; [közread. a] Országos Kiemelésű Társadalomtudományi Kutatások. 1996.
- Az osztrák milicrendszer / Heribert Fernau. 1990..
- Sem milícia, sem hivatásos hadsereg: Állandó készenlétű hadsereg helyett M-csapatok / Brukhart Franck. 1990..
- A svájci milíciahadsereg népgazdasági költségei. Sthaubhaar, Thomas. 1995.
- Új milícia új szolgálat: Bízunk a milicrendszer változásra való képességében / Gustav Kyburz. 1990.
- Háber Péter: A haderő-átalakítás néhány aktuális kérdése.